

MEDIA
I KULTURA POLITYCZNA
SZLACHTY POLSKIEJ
XVI WIEKU

EDMUND KOTARSKI

MEDIA
I KULTURA POLITYCZNA
SZLACHTY POLSKIEJ
XVI WIEKU

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu Gdańskiego
Gdańsk 2025

Dziękuję Pani dr Aleksandrze Iwanowskiej za benedyktyńską pracę, gdy zawiodły oczy autora, nad korektą całości tekstu przed przekazaniem do Wydawnictwa.

Pani mgr Joannie Piskorskiej-Bejmie i Panu dr. Aleksandrowi Balińskiemu z Biblioteki Gdańskiej Polskiej Akademii Nauk za okazywaną mi zawsze pomoc i życzliwość.

Edmund Kotarski

Recenzent
Prof. dr hab. Danuta Künstler-Langner

Redaktor Wydawnictwa
Joanna Kamień

Projekt okładki i stron tytułowych
Andrzej Taranek

Na okładce wykorzystano ramkę z okładki książki:
Herby rycerstwa polskiego na pięcioro ksiąg rozdzielone przez Bartosza Paprockiego
zebrane i wydane Roku Pańskiego 1584 w Krakowie

Skład i łamanie
Michał Janczewski

Wybór ilustracji oraz opracowanie indeksu rzeczowego
Joanna Kamień

Opracowanie wykazu literatury
Paweł Grzelak i Joanna Kamień

Książka sfinansowana ze środków
Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Gdańskiego

© Copyright by Uniwersytet Gdański, 2025
Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-8206-695-1

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. +48 58 523 11 37, tel. kom. +48 725 991 206
e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl
wydawnictwo.ug.edu.pl
Księgarnia internetowa: wydawnictwo.ug.edu.pl/sklep/

Druk i oprawa
Zakład Poligrafii Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. +48 58 523 14 49

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	9
I. INSTYTUCJE MEDIALNE	25
1. Szkoły. W stronę renesansowej edukacji	27
2. Nośniki słowa. Utrwalanie, archiwizacja i multiplikacja	35
3. Cenzura	45
4. Drogi publicznego obiegu	48
II. MOWY SEJMOWE	57
1. U początków oratorstwa politycznego	59
2. Retoryka, jej miejsce w oratorstwie	61
3. Mowa sejmowa w diariuszu	65
4. Mowa powitalna marszałka poselskiego i odpowiedź od tronu	73
5. Propozycja od tronu. Mowa tronowa	88
6. Wotum senatorskie	95
7. Oracja poselska. Po namowach	121
8. Poselskie żegnanie króla	130
III. PUBLICYSTYKA I JEJ FORMY	139
1. Mowa	143
2. Kazanie	166
3. Dialog	180
4. List	207
IV. NOŚNIKI TREŚCI POLITYCZNYCH W MOWIE WIĄZANEJ	231
1. Kwerela	237
2. Ekscytarz	249
3. Poemat. Między deliberacją i wituperacją	261
4. Dialog satyryczny	277
V. DRAMAT I SPEKTAKL. ODPRAWA POSŁÓW GRECKICH	291

VI. EMENDACJA	315
1. <i>Monumentum</i> Jana Ostroroga	318
2. Stanisław Zaborowski <i>de reformatione regni</i>	322
3. Deliberacja emendacyjna Andrzeja Frycza Modrzewskiego	328
4. <i>Droga do zupełnej wolności</i> Łukasza Górnickiego	342
VII. PARENEZA	347
1. Europejskie początki	349
2. Pareneza polskiego renesansu	354
VIII. NOŚNIKI PAMIĘCI	387
1. Zapiski świadków zdarzeń historycznych	389
2. Biografie	398
3. Mowy pogrzebowe	411
4. Epitafia	419
5. Pomniki nagrobne	428
ZAKOŃCZENIE	463
LITERATURA	471
Wydawnictwa źródłowe	471
Opracowania	479
INDEKS RZECZOWY	495